

NAISTEN JA MIESTEN ALKOHOLIMAAILMOJEN LÄHENTYMINEN VUOSINA 1984–1992

”Naiset ovat viinaksien viljelyssä verrattomasti miehiä nuhteettomampia, kuten yleisesti epäilemättä on edellytettykin heidän olevan. Näyttää kuitenkin siltä, että miehet pysyvät periaatteissaan paremmin kuin naiset. Ei-raittiiksi ilmoittautui naisista 20 % ja miehistä 65 %. Nyt ilmenee (kysyttäessä milloin viimeksi nautitte?), että pikaria tai pulloa oli käsitelty vähemmän kuin kuukausi sitten naisista 30 % ja miehistä 67 %. Itse asiassa tämä lienee vain osoitus siitä ilahduttavasta ilmiöstä, että raittiudella on ihanteena yhä arvoa naisten keskuudessa. Suomalainen nainen ilmeisesti mielellään haluaisi ainakin käydä raittiista.” (Kuusi 1948)

Vielä toisen maailmansodan jälkeen alkoholin käyttö oli elämänalue, jolla naiset joutuivat ja pyrkivät olemaan erilaisia kuin miehet. Isommin naisten ja miesten alkoholin käytön erot ovat kaventuneet vasta 30 viime vuoden aikana. Yhtenä oireena sukupuolierojen kaventumisesta oli raittiiden naisten väheneminen. Vuonna 1968 naisista oli raittiina 43, vuonna 1976 20, vuonna 1984 27 ja vuonna 1992 18 prosenttia. Miehillä vastaavat osuudet olivat 13, 9, 12 ja 10 prosenttia (Sulkunen 1985, 38; Simpura & al. 1993).

Raittiiden osuudet heijastavat alkoholin kulutustason vaihteluita. Alkoholilain uudistusta vuonna 1969 seurasi alkoholin kulutuksen nopea lisääntyminen. Kulutus jatkoi kasvuaan aina vuoteen 1974 ja pysyi sen jälkeen pitkään ennallaan. 80-luvun toisella puoliskolla kulutus kääntyi jälleen kasvuun. Kasvu taittui vuoden 1992 loppupuolella. Kulutuk-

sen aaltoillessa myös alkoholiasenteet ovat vaihdelleet. Keskioluen vapaata vähittäismyyntiä koskevat mielipiteet osoittavat, että asenteiden suuri murros ajoittui 60-luvulle. Uutta alkoholilakia seuranneen kasvuaallon aikana mielipiteet pikemminkin tiukkenivat (Mäkelä 1985).

Aikaisemmista juomatapa-analyyseista ilmenee, että kaiken aaltoilun alla miesten ja naisten alkoholimaailmat ovat aina kulutuksen kasvukausina lähentyneet toisiaan (Mäkelä 1985; Partanen 1985; Simpura 1985). Tässä artikkelissa arvioidaan, missä määrin miesten ja naisten alkoholimaailmojen lähentyminen on jatkunut vuosina 1984–1992. Tarkastelun kohteena ovat juomistiheys, humalatiheys, alkoholiasenteet ja koetut alkoholihaitat.

AINEISTOT JA KUVAUSTAPA

Aineistoina käytetään vuosien 1984 ja 1992 juomatapatutkimuksia (Simpura & al. 1993). Näytteet edustavat 15–69-vuotiasta väestöä. Vuoden 1984 juomatapatutkimuksessa haastateltiin 3 624 ja vuoden 1992 tutkimuksessa 3 446 henkilöä. Vastausprosentit olivat 93 ja 87.

Naisten ja miesten alkoholimaailmojen etäisyyttä vuosina 1984 ja 1992 kuvataan sukupuolisuhdelluvulla (miesten prosenttiosuus/naisten prosenttiosuus).

Taulukko 1. Juomistiheys ja humalatiheydet vuosina 1984 ja 1992 (kaikki vastaajat)

kuinka usein	1984		1992		sukupuoli- suhdeluku*	
	%		%		1984	1992
	miehet	naiset	miehet	naiset		
juomistiheys vähintään kerran viikossa	49	22	59	35	2,2	1,7
lievän humalan (tuntuu hiukan päässä) tiheys vähintään kerran viikossa	25	5	29	11	4,7	2,7
humalatiheys (tuntuu toden teolla) vähintään kerran viikossa	7	0	7	1	17,0	5,4
N	1 733– 1 781	1 808– 1 842	1 676– 1 709	1 691– 1 737		

*Tässä ja seuraavissa taulukoissa sukupuolisuhdeluvut on laskettu kahden desimaalin prosenttiluvuista.

KÄYTTÖTAVAT

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein heille sattuu erityyppisiä juomiskertoja:

”Kuinka usein kaiken kaikkiaan nautitte alkoholia?”

”Entä kuinka usein käytätte alkoholia niin että se hiukan tuntuu päässä?”

”Entä kuinka usein käytätte alkoholia niin että se tuntuu oikein toden teolla?”

Humalakeskeistä alkoholin käyttöä on pidetty nimenomaan suomalaisen miehen juomisen tunnuspiirteenä. Naiset, jotka eivät ole halunneet tai eivät ole saaneet haluta tulla humalaan, ovat käyttäneet alkoholia hyvin pieniä määriä kerrallaan juhlan tai seuran vuoksi. Jonkinasteinen humaltuminen vähintään kerran viikossa on edelleen etupäässä miehistä toimintaa. Sukupuolisuhdeluvut kuitenkin osoittavat, että miesten ja naisten käyttötavat ovat tutkimuskauden aikana lähentyneet toisiaan niin juomis- kuin humaltumistiheyksissä (taulukko 1). Humaltumistiheyksissä lähentyminen on ollut jopa jyrkempää kuin juomistiheydessä. Humalatiheyden sukupuoliero on kuitenkin edelleen huomattavan suuri.

ASENTEET

Alkoholipoliittisen ilmaston muutoksia myönteiseen tai kielteiseen suuntaan on juomatapatutkimuksissa kartoitettu kyselemällä vastaajilta heidän mielipiteitään mietojen juomien myyntikanavista, alkoholin arkisuudesta ja alkoholihaittoja koskevista väittämistä ja alkoholijuomien tarjoilun soveltumisesta eri tilanteisiin.

Vapaan keskioluen kannatus on lisääntynyt (taulukko 2), niin että se vuonna 1992 molemmilla sukupuolilla ylittää 60-luvun huippulukemiin (Mäkelä 1985, 168–169). Uutena alkoholipoliittisen ilmaston mittarina vuosien 1984 ja 1992 tutkimuksissa oli kysymys viinien myynnistä elintarvikekaupoissa. Väestö suhtautuu viinien myyntiin tiukemmin kuin keskioluen, mutta molemmilla sukupuolilla viinien vapaata vähittäismyyntiä kannattavien osuudet ovat reilusti kasvaneet (taulukko 2). Miehet suhtautuvat edelleen suopeammin niin oluen kuin viinin vapaaseen myyntiin kuin naiset, mutta sukupuolten väliset asenne-erot ovat kaventuneet.

Yleiset alkoholiasenteet ovat nekin muuttaneet yhä sallivammiksi niin naisilla kuin mie-

Taulukko 2. Niiden vastaajien osuus, jotka sallivat keskioluen ja viinien vähittäismyynnin elintarvikekaupoissa, vuosina 1984 ja 1992 (kaikki vastaajat)

	1984		1992		sukupuoli-	
	%		%		suhdeluku	
	miehet	naiset	miehet	naiset	1984	1992
keskiolut	67	44	87	74	1,5	1,2
viinit	29	19	64	48	1,5	1,3
N	1 741–	1 792–	1 677–	1 674–		
	1 761	1 808	1 681	1 698		

Taulukko 3. Alkoholiasenteet vuosina 1984 ja 1992 (kaikki vastaajat)

	1984		1992		sukupuoli-	
	%		%		suhdeluku	
	miehet	naiset	miehet	naiset	1984	1992
Kohtuullinen alkoholin käyttö kuuluu tavalliseen elämään*	78	60	81	68	1,3	1,2
Ryppy silloin tällöin vaikuttaa vain pirstävästi eikä sitä voi pitää sopimattomana*	70	61	75	67	1,2	1,1
Alkoholista ei ole kenellekään mitään todellista iloa**	40	27	52	40	1,5	1,3
Suomessa käytetään aivan liian paljon alkoholia**	13	5	15	8	2,4	2,0
N	1 778–	1 839–	1 700–	1 728–		
	1 782	1 842	1 708	1 732		

* Väittämien kanssa ehdottomasti tai osapuilleen samaa mieltä olevien osuudet.

**Väittämien kanssa hiukan tai ehdottomasti eri mieltä olevien osuudet.

hillä (taulukko 3). Taulukon 3 sukupuolisuhdeluvuista käy jälleen ilmi, että miesten ja naisten yleiset alkoholiasenteet ovat vuodesta 1984 vuoteen 1992 lähentyneet toisiaan. Naisten alkoholiasenteet ovat toki edelleen kireämpiä kuin miesten, ja alkoholipoliittisia huolia mittaavassa osiossa ero edelleen jää varsin suureksi.

Väestön käsitykset alkoholitarjoilun sopi-

vuudesta eri tilanteissa ovat kautta linjan liikkuneet alkoholimyönteiseen suuntaan (taulukko 4). Naiset suhtautuvat edelleen alkoholin tarjoiluun kaikissa tilanteissa hivenen torjuvammin kuin miehet.

Valtion isännöimissä tilaisuuksissa alkoholitarjoilun hyväksyy pienempi osa miehistä ja naisista kuin esimerkiksi tarjoilun talon harjannostajaisissa tai työpaikan pikkujoulussa.

Taulukko 4. Alkoholijuomien tarjoilun eri tilanteissa hyväksyvät vuosina 1984 ja 1992 (kaikki vastaajat)

	1984		1992		sukupuoli-	
	%		%		suhdeluku	
	miehet	naiset	miehet	naiset	1984	1992
häät	88	81	93	91	1,1	1,0
50-vuotispäivälliset	86	75	91	88	1,1	1,0
talon harjannostajaiset	86	72	90	83	1,2	1,1
juhannusjuhla	76	56	90	80	1,4	1,1
uudenvuoden aatto	80	67	89	83	1,2	1,1
työpaikan pikkujoulu	82	65	89	81	1,3	1,1
vapunaatto	79	64	88	82	1,2	1,1
saunassa käynti	77	56	86	76	1,4	1,1
vieraisilla käynti	72	56	84	73	1,3	1,1
itsenäisyysjuhlat presidentin linnassa	73	68	79	76	1,1	1,0
valtiovierailu	76	66	76	73	1,2	1,0
ministeripäivälliset	64	62	67	66	1,0	1,0
jouluaatto	35	22	53	38	1,6	1,4
äitienpäivämitalien jako- tilaisuus	18	13	32	29	1,4	1,1
hautajaiset	6	3	10	7	1,9	1,6
N	1 778– 1 780	1 835– 1 840	1 701– 1 708	1 723– 1 731		

Taulukko 5. Yksittäisten juomiskertojen seuraukset viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana vuosina 1984 ja 1992 (kaikki vastaajat)

	1984		1992		sukupuoli-	
	%		%		suhdeluku	
	miehet	naiset	miehet	naiset	1984	1992
ollut tavallista kovaäänisempi	30	16	34	24	1,9	1,4
katunut puheita tai tekoja	19	12	25	19	1,7	1,3
joutunut riitaan jonkun kanssa	14	9	17	14	1,6	1,2
esineitä tai vaatteita vahingoittunut	6	2	9	4	3,1	2,2
kadottanut rahaa, arvoesineitä tms.	5	2	6	3	2,4	1,9
joutunut käsikähmään tai tappeluun	5	1	7	2	3,3	3,2
ajanut autoa alkoholin vaikutuksen alaisena	5	1	5	1	8,7	8,9
joutunut tapaturmaan tai loukkaantunut	2	1	3	2	1,7	2,1
joutunut petkutuksen tai huijauksen uhriksi	1	0	2	1	2,5	2,2
joutunut ryöstön tai varkauden uhriksi	1	0	1	1	3,4	1,1
N	1 779– 1 780	1 840– 1 841	1 707– 1 709	1 735		

Ministeripäivällisten alkoholitarjoilua pitää vuonna 1992 sopivana suunnilleen yhtä suuri osa miehistä ja naisista kuin vuonna 1984, jolloin siihen suhtauduttiin rötösherrakeskustelun vaikutuksesta kielteisemmin kuin vuonna 1968 (Mäkelä 1985, 174–175).

Vuonna 1992 vapaamielisyys alkaa ulottua myös tilanteisiin, joissa alkoholin käyttöä on perinteisesti vierastettu. Sekä naiset että miehet ovat aikaisempaa yleisemmin sitä mieltä, että alkoholin käyttö soveltuu hautajaisiin, äitienpäivämitalien jakotilaisuuteen ja jouluaaton juhlintaan.

Sukupuolierot alkoholitarjoilun hyväksymisessä eri tilanteissa olivat jo vuonna 1984 pienempiä kuin juomistiheydessä tai humaltumistiheyksissä. Ministeripäivällisten alkoholitarjoilun hyväksyvien osuuksissa ei miesten ja naisten välillä ole eroa kumpanakaan tutkimusvuonna. Kaikkien muiden tilanteiden sukupuolierot ovat entisestään kaventuneet.

ALKOHOLIN KÄYTÖN SEURAUKSET

Taulukossa 5 esitetään joukko alkoholin käytön seurauksia, jotka liittyvät yksittäiseen juomiskertaan. Molemmilla sukupuolilla mutta etenkin naisilla on lisääntynyt niiden vastaajien osuus, jotka katuvat puheitaan ja tekojaan tai ovat tavallista kovaäänisempiä. Aikaisempaa useampi nainen ajautuu juodesaan myös riitaan jonkun kanssa. Kaikki seuraukset ovat toki edelleen yleisempiä miehillä.

Sukupuolisuhdeluvut osoittavat, että sukupuoliero on kasvanut kahden seurauksen osalta: auton ajamisessa alkoholin vaikutuksen alaisena ja tapaturmassa tai loukkaantumisessa. Kaikissa muissa seurauksissa sukupuolierot ovat sen sijaan kaventuneet. Harvi-

naisissa seurauksissa erot jäävät edelleen suuriksi.

YHTEENVETO

Vuodesta 1984 vuoteen 1992 suomalaisten miesten ja naisten alkoholimaailmat ovat yhä lähentyneet toisiaan. Juomistiheydessä ja etenkin humalatiheydessä erot jäävät silti suuriksi. Pekka Kuusen vuotta 1946 koskeva tulos pitää edelleen paikkansa: ”Naiset ovat paljon puhutusta viime vuosien turmiollisesta kehityksestä huolimatta väkijuomien käytössä yhä miehiä tuntuvasti pidättyväisempiä” (Kuusi 1948, 53). Alkoholin käytön seurauksissa sukupuolierot ovat kaventuneet lievissä alkoholihaitoissa, jotka eivät ole aivan harvinaisia. Harvinaisissa seurauksissa sukupuolierot ovat edelleen suuria. Pienimmillään sukupuolierot ovat alkoholiasenteissa, ja tätä nykyä naiset ovat useissa osioissa ohittaneet sen sallivuuden tason, jonka miehet olivat saavuttaneet vuonna 1984.

Eteläeurooppalaisessa kulttuurissa sekä naiset että miehet käyttävät alkoholia ja hyväksyvät sen normaaliin elämänmenoon. Mutta sielläkin, missä alkoholi on osa yhteistä kulttuuria, naiset juovat paljon vähemmän kuin miehet. Protestanttisessa Suomessa alkoholin käyttö oli pitkään eriytynyt miesten keskinäiseksi yhdessäoloksi. Alkoholi kuului miesten maailman, ja naiset suhtautuivat siihen torjuvasti. Yhteiskunnallisten muutosten myötä alkoholi on meilläkin menettänyt myytististä ja maskuliinista luonnettaan, ja alkoholin käytöstä on tullut osa sukupuolten yhteistä elämää. Vaikka naiset tätä nykyä suhtautuvat alkoholiin lähes yhtä hyväksyvästi kuin miehet, he juovat alkoholia harvemmin ja pienempiä määriä kerrallaan ja kokevat vähemmän haittoja.

KIRJALLISUUS

Kuusi, Pekka: Suomen viinapulma gallup-tutkimuksen valossa. Helsinki: Otava, 1948

Mäkelä, Klaus: Asenteet ja mielipiteet. S. 164–180. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisien juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, 1985

Paakkanen, Pirjo & Simpura, Jussi: Alkoholijuomat ja saunominen nyky-Suomessa. Alkoholipolitiikka 58 (1993): 5, 331–341

Partanen, Juha: Alkoholinkäytön perustelut ja sääntelemisen. S. 181–205. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisien juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, 1985

Simpura, Jussi: Tyypillisen syysviikon juomiskerrat. S. 77–101. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisien juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, 1985

Simpura, Jussi & Mustonen, Heli & Paakkanen, Pirjo: Uudet juomat, uudet tilanteet. Juomatapojen muutokset Suomessa ja EY-maissa 1980-luvun puolivälin jälkeen. Alkoholipolitiikka 58 (1993): 4, 245–258

Sulkunen, Pekka: Raittiit. S. 37–54. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisien juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 34, 1985.

ENGLISH SUMMARY

Paakkanen, Pirjo: The convergence of men's and women's alcohol consumption patterns between 1984 and 1992 (Naisten ja miesten alkoholimaalmojen lähentyminen vuosina 1984–1992)

The article deals with the changes in gender-specific differences in alcohol consumption between 1984 and 1992. The study focused on the frequency of drinking, the frequency of drunkenness, attitudes towards alcohol and alcohol-related problems. The research material consisted of the Drinking Habits Surveys of 1984 and 1992. The samples represent the Finnish population between the ages of 15 and 69. The difference in alcohol consumption between men and women in 1984 and 1992 is described using a gender ratio (percentage of men/percentage of women). The drinking patterns of Finnish men and women have converged over the years. Great differences remain, however, in the frequency of alcohol consumption and drunkenness. As far as the consequences of alco-

hol consumption are concerned, gender differences have decreased in the case of mild alcohol-related problems, which are rather common. In the case of the less common alcohol-related problems, gender differences remain considerable. The smallest gender difference is to be found in attitudes towards alcohol, where women have, at present, moved beyond the level of acceptance which had been reached by men in 1984.

In Protestant Finland, alcohol was, for a long time, almost exclusively a feature of social interaction among men. Alcohol was part of the world of men, and women had a negative attitude towards it. With the advent of social changes, alcohol has lost its mythical and masculine character in Finland, and alcohol consumption has become part of the life of both sexes. Although Finnish women, by now, have almost as tolerant an attitude towards alcohol as men, they drink less frequently and in smaller quantities, and they experience fewer alcohol-related problems.

KEY WORDS:

Consumption, gender, attitudes, Finland